

Róbert Lapko (ed.). *K metodike nového prekladu Svätého písma do slovenčiny*. Mathomedi, MN: Vision Slovakia, 2016. 260 s. ISBN 978–0–9913405–4–5

LENKA MAKOVCOVÁ DEMARTINI

Společným jmenovatelem recenzované kolektivní monografie je problematika biblické translologie a biblické stylistiky. S vědomím naléhavé potřeby vzniku nového moderního překladu bible z původních jazyků do slovenštiny iniciovala Konference biskupů Slovenska již v roce 2013 první kroky směřující k procesu samotného překladu. Tato publikace je zamýšlena jako jedna z pomůcek pro tým překladatelů. Stejně tak je ale určena širším okruhu čtenářů z řad vědeckých pracovníků, pedagogů a studentů humanitních oborů, zejména historie a teologie, biblických věd, lingvistiky či filologie.

Deset studií v celkovém rozsahu 260 stran je proporcionálně vyváženo – většina příspěvků se pohybuje v rozsahu 20–30 stran, s výjimkou jednoho kratšího příspěvku (10 stran), a naopak jednoho příspěvku, který rozsahem dvojnásobně převyšuje průměrnou délku (má rozsah 50 stran). Jednotlivé příspěvky zkoumají problematiku biblického překladu z různých úhlů pohledu vždy na základě specializace daného autora. Publikace tedy obsahuje stati různého vědeckého zaměření: jak studie věnované obecným lingvistickým otázkám překladu biblického textu, tak konkrétním překladům v historickém kontextu, specifickým překladům částí bible pro liturgické potřeby i unikátním typům překladů. Celková kompozice knihy vykazuje v implicitní návaznosti příspěvků a vnitřní dynamice promyšlenost. Do publikace je také tematicky velmi vhodně vřazeno pojednání, které mapuje biblické překlady v českém jazykovém prostředí. Slovenský a český národ je úzce propojen nejen jazykovou a geografickou blízkostí, historickým vývojem a kulturou, se kterou bylo písemnictví spojeno, ale právě také kulturou biblickou. České překlady bible se totiž na Slovensku používaly po staletí. Daný příspěvek též předkládá zhuštěnou analýzu translologických přístupů.

Lineární struktura publikace je standardní: korpus statí je opatřen úvodem a závěrem, mezi bibliografii (která je pro zájemce současně bohatým zdrojem sekundární literatury včetně cizojazyčné) a závěrečný anglický abstrakt jsou vloženy medailony jednotlivých autorů. Jistou zvláštností je, že ani v záhlaví jednotlivých statí, ani v obsahu nejsou autoři jmenováni. Jediným signovaným textem je anglické résumé. Přestože šlo pravděpodobně o záměr, aby publikace byla vnímána jako kompaktní celek, čtenář instinktivně postrádá přiřazení toho kterého textu ke konkrétnímu autorovi. Autorství lze odvodit z údajů uvedených v medailonech (odkaz na odbornou specializaci autora, někdy i přímý odkaz na autorství statí), avšak takovéto dohledávání je poněkud těžkopádné. V následujícím podrobnějším přehledu a komentářích tedy autory jednotlivých statí uvádíme a stručně představujeme.

Editor Róbert Lapko, který moderuje Centrum pro studium biblického a blízkovýchodního světa v Košicích a přednáší biblickou hebrejštinu a teologii na Teologické fakultě Katolické univerzity v Ružomberoku (dále KU), se v úvodu monografie nejprve zeširoka zamýšlí nad potřebou překladů v dějinách i současnosti, aby pak poukázal na specifčnost překladů náboženských textů, zejména textu biblického. Zdůvodňuje potřebu nového překladu do slovenštiny a seznamuje čtenáře s obsahem jednotlivých příspěvků. Poněkud popularizační styl úvodu zprvu překvapí, ale je evidentně zvolen záměrně, aby vzbudil zájem potenciálního čtenáře.

První text jádra monografie napsal Juraj Feník, odborný asistent na TF KU. Vyučuje novozákonní řečtinu a exegezi v Centru pro studium biblického a blízkovýchodního světa v Košicích. Stať nazvaná *Formálna a dynamická ekvivalencia pri preklade Nového zákona: náčrt princípov a ukážky* si neklade inovativní ambice. Jde o sumarizaci principů dvou typů překladu, tj. doslovnějšího a volnějšího, které svého času postuloval americký lingvista Eugen A. Nida. Studie předkládá ilustrace těchto principů na rozboru konkrétních pasáží Nového zákona a na základě předložených ukázek a analýz autor konstatuje, že výzvou pro nový slovenský překlad je pokus o citlivé prolnutí těchto dvou vzájemně protichůdných překladatelských postupů.

Autorem druhého příspěvku *Staroveké preklady Biblie a ich charakter* je Peter Juhás, odborník na starověké orientální jazyky a biblista působící momentálně jako vědecký pracovník na WWU v Münsteru. Současně přednáší akkadštinu, syrštinu a biblickou hebrejštinu v Centru pro studium biblického a blízkovýchodního světa v Košicích. Studie mapuje vznik a překladatelské techniky Septuaginty, Pešity, Vulgáty a některých dalších méně známých starověkých překladů. Přestože jde o překlady historické, srovnávací analýza různých ukázek v této stati svým způsobem navazuje na předcházející příspěvek a dokumentuje vlastně různé typy formální a dynamické ekvivalence překladu, a dále ukazuje, že tyto dva základní odlišné přístupy nacházíme již u starověkých překladatelů. Podrobné analýzy vícerých ukázek překladů jsou významným odborným přínosem Juhásovy studie.

Následuje stať *Slovenské preklady Biblie – historický prehlad*, která je příspěvkem z pera Petera Zubka, vědeckého pracovníka Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV. Studie tohoto autora se odlišuje od běžných přehledových statí na toto téma, které se obvykle opírají hlavně o jazykový a teritoriální princip. Věnuje se zde komplexně dějinám slovenských překladů bible (i nekatolických) jak ze Slovenska, tak z prostředí slovenské emigrace. Podchycuje jejich vznik, charakteristiku i konkrétní určení a vše doplňuje ukázkami. V závěrečném shrnutí autor pragmaticky hodnotí situaci slovenských překladů v minulosti i současnosti, dokládá tak současnou potřebu vzniku nového překladu a současně upozorňuje na možné obtíže spočívající v neustálenosti náboženského lexika, v problému dvojí terminologie v evangelickém a katolickém prostředí, v potenciálnímu pronikání rusismů vlivem východního obřadu i ve vlivu češtiny.

Dalším příspěvkem *Kamaldulská Biblia: otázka autorstva* do monografie přispěl Peter Olexák, církevní historik, který přednáší na FF KU. Věnuje se výzkumu raného křesťanství a specializovaným tématům, jako je právě autorství překladu Kamaldulské bible, který je nejstarším známým překladem celé bible (dle katolického kánonu) do slovenštiny. Tato stať, byť je rozsahem nejkratším příspěvkem monografie, podává zevrubný pohled na zkoumání tohoto unikátního překladu bible a nastoluje hypotézu, že jeho autorství lze připsat jezuitům. Daný příspěvek je cenným dokladem seriózního historického a lingvistického výzkumu, jeho možností i pracovních postupů.

Na předchozí příspěvek tematicky navazuje stať, jejímž autorem je Anton Tyrol, který přednáší Starý zákon a biblickou hebrejštinu na Teologickém institutu TF KU. V úzce specializovaném tématu *Překladatelská metoda kamaldulského překladu Bible* demonsturuje vědeckou úroveň a teologicko-spirituální hloubku překladatelů. Překlad měl zjevně sloužit několika účelům: dokladovat životaschopnost slovenštiny, vyhovět liturgickým potřebám a současně také posílit rekatolizační snahy a prohloubit náboženský život. Studie implicitně odkazuje na nynější potřebu nového překladu do slovenštiny ve změněných historických a kulturních souvislostech.

Dalším příspěvatelem je Bohdan Hroboň, ředitel Biblické školy v Martině a výzkumný pracovník na TF Trnavské univerzity. Mezi témata, o něž se jako odborník zajímá, patří kralická Šestidílka. Stať nazvaná *Šestidílka ako recept na kvalitný preklad* je pojednáním o Bibli kralické, v níž se autor soustředí na hodnocení kvality překladu a kompetentnost překladatelů a poukazuje na vysokou úroveň jejich zbožnosti a současně vzdělanosti (srov. tytéž kvality připisované překladatelům Kamaldulské bible). Autor ve svém příspěvku v několika podkapitolách nejprve uvede typické znaky kvalitního překladu Bible kralické, aby pak v korespondujících částech poukázal na jejich možnou aplikaci či obtíže při tvorbě nového biblického textu v současnosti. V závěru postuluje tezi, že Šestidílka obsahuje všechny potřebné „ingredience“, bez nichž se kvalitní překlad ani v současnosti neobejde.

Autorem statí *Proměny českého biblického textu v moderní době* je Josef Bartoň, bohemista, klasický filolog a teolog. Dlouhodobě se věnuje dějinám českého biblického překladu a náboženskému jazyku. Vyučuje na Katedře biblických věd KTF UK v Praze a působí v Centru biblických studií při Filozofickém ústavu AV ČR. Příspěvek v monografii je nejpodrobnějším souhrnným pojednáním o českém biblickém překladu v moderní době, tj. zaměřuje se na dobu od počátku dvacátého století, zmíněn je ale i předcházející vývoj. Studie se zabývá překlady celé bible, tedy spisů Starého i Nového zákona, současně také podává exkurs do některých překladů dílčích. Zrod českého moderního překladu na počátku 20. století vyústil do mnoha tlumočení vysoké filologické a teologické úrovně, jež byla mj. dána tím, že se již jednalo o překlady z původních jazyků, nikoli z latinské předlohy. České prostředí vykazuje pestrost přístupů, jež oscilují mezi doslovnějším překladem a překladem volnějším, resp. formální a dynamickou ekvivalencí. Studie také pojednává o přelomovém díle,

tj. Českém ekumenickém překladu a jeho genezi, u něhož je třeba vyzdvihnout schopnost mezikonfesní spolupráce, vysokou kvalifikovanost a metodologickou jednotu překladatelů. Reálná inspirace pro práci na novém slovenském překladu je implicitně přítomna v celém příspěvku, který je doprovázen množstvím ilustrativních ukázek různých typů překladů, včetně překladů básnických a rabínských.

Dalším z příspěvů je Peter Žeňuch, ředitel Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV. Přednáší na Filozofické fakultě Univerzity Konštantina Filozofa v Nitře. Specializuje se na výzkum jazykového, kulturního a historického vývoje cyrilských památek ve slovenském jazykovém a kulturním prostředí. Do knihy přispěl statí *O prekladani evanjeliových textov v prostredí byzantského obradu na Slovensku*. Na základě podrobných analýz liturgických knih, biblických textů a textů kázání užívaných v 17. a 18. století v Mukačevské eparchii představuje poměrně složitý vztah a napětí mezi oficiálním liturgickým užíváním církevněslovanského jazyka a pronikáním místního „prostého“ jazyka (rusínštiny, případně slovenštiny) do sakrální oblasti. Úzce specializované téma příspěvku však mj. odkazuje na stálou aktuálnost otázky přizpůsobování biblického a liturgického jazyka potřebám posluchačů. Studie je také vynikajícím materiálem pro zájemce o dějiny řeckokatolické církve a její písemné kultury vůbec.

Význačný slovenský lingvista, slovakista a slavista Jozef Mlacek přispěl do monografie statí *K otázke vymedzovania biblického štýlu*. Tomuto tématu se věnuje v širším kontextu své specializace na oblast frazeologie, lexikologie, syntaxe, stylistiky a teorie spisovného jazyka. Přednáší na FF KU. Ve své studii se podrobně a fundovaně zabývá možností vymezení samostatného biblického stylu ze synchronního hlediska (tj. hledá místo náboženského, případně biblického stylu v rámci systému funkčních stylů a podstylů). Stať je zároveň mírnou polemikou s českým filologem a teologem Josefem Bartoněm. Mlackova analýza vyznívá v neprospěch vydělení samostatného (rozuměj překladového) biblického stylu. Bartoň, který vychází z diachronního pohledu, ve svých pracích pojmenování „starý/nový biblický styl“ užívá. Polemika je vedena s vědomím těchto dvou odlišných pozic, do nichž se promítá odborné zaměření a zázemí obou autorů. Mlacek je stylistik a slovakista, Bartoň bohemista a filolog, který vychází z velkého množství uskutečněných českých překladů bible a jejich mnohasetleté tradice, zatímco slovenská biblická překladatelská práce začala poměrně pozdě a není příliš pestrá. Za povšimnutí stojí i odlišnost chápání biblického jazyka. Mlacek jej chápe široce, včetně prvků z obecně náboženské komunikační sféry. Studie každopádně není prostým terminologickým sporem (Bartoň ostatně vůbec nehovoří o „biblickém stylu“ v systému funkčních stylů současné češtiny), ale precizně vedenou odbornou diskusí, ve které je daná problematika prověřována z mnoha zorných úhlů.

Posledním příspěvkem monografie je studie Terézie Rončákové, která působí na Katedře žurnalistiky KU a dlouhodobě se věnuje otázce publicistického a náboženského stylu, žurnalistické žánrologii a biblickému jazyku. Stať

nazvaná *Některé špecifiká biblického jazyka* se zaměřuje na terminologické, syntaktické a stylistické rozměry biblického textu a problematiku vymezování samostatného biblického stylu. Příspěvek tak navazuje na předchozí stať, na niž Rončáková přímo odkazuje. Uvádí další autory, kteří určitým způsobem tendují k vymezení (možného) biblického stylu, byť vycházejí z různých, dokonce navzájem kontrastních pozic (Mistrík, Draguľa). Upozorňuje také na výraznou kontinuitu biblických překladů, která ústí do určité překladatelské tradice, na jejímž základě mluví o „biblickém stylu“ Bartoň. Studie v další části obsahuje řadu konkrétních příkladů různých překladových řešení z oblasti lexika, gramatiky i stylistiky, která nabízejí možnost jejich aplikace při práci na novém slovenském překladu.

Autorem anglického abstraktu je Libor Marek, akademický pracovník FHS UTB ve Zlíně. Je třeba podotknout, že se jedná spíše o text, který je na pomezí resumé a recenze. Je otázkou, nakolik je kvůli tomuto přesahu stať ještě možno nazvat „abstraktem“.

Výrazným rysem této vědecké monografie je komplementarita příspěvků při současné velké odborné šíři, kterou badatelé z různých vědních disciplín pokrývají. Jednotlivé studie v monografii se různí také metodikou: některé nabízejí přímou aplikaci zjištěných překladatelských postupů, v jiných je inspirace implicitní. Právě tato kombinace však zabraňuje buď příliš didaktickému, nebo naopak příliš abstraktnímu celkovému vyznění knihy. Jak uvádí v závěru editor Róbert Lapko: „Přestože publikace nenabízí hotové, jednoznačné odpovědi na často různorodé problémy a překladatelské výzvy, poskytuje cenné podněty k úvaze při počátečních pracích na novém překladu. Jejich promyšlenou aplikací se nepochybně zvýší kvalita zamýšleného moderního překladu.“ Přes některé výše vyslovené opravdu drobné výtky je monografie inspirativní právě jako celek, a to nejen pro případné překladatele bible do slovenštiny a další slovenské zájemce, ale také pro čtenáře, badatele a překladatele z blízkého jazykového prostředí českého, případně i polského.

doi: 10.14712/23363398.2017.14